

PRATARMĖ

Tautinį kostiumą įvairiais aspektais tyrinėjau daugiau kaip trisdešimt metų. Teko ir užsiimti tradicinio liaudies kostiumo rekonstrukcijomis. Darbuodamasi prie jų galėjau aiškiau suvokti praktines tautinio kostiumo kūrybos problemas, geriau suprasti, kaip gali būti panaudoti mokslo tyrimų duomenys, kaip kostiumų teorinius modelius koreguoja ne tik techninės bei finansinės galimybės, bet ir visuomenės judėjimai, valstybės kultūros politika. Buvo akivaizdu, kad egzistuoja, nors aiškiai neapibrėžti, tam tikri bendri tautinių kostiumų vertinimo kriterijai, kad yra bendros tendencijos, atspindinčios daugumos Europos šalių tautinių kostiumų kūryboje. Aiškėjo, kad ši simbolinė apranga turi savo madas, dažnai sinchronišką tarptautinį jų plitimą ir laiko atnešamą kaitą. Tai intrigavo ir kėlė norą išsiaiškinti, kokios idėjos XIX amžiuje leido suformuoti naują, ypatingą aprangos rūšį ir šiandien nepraradusią aktualumo. Norėjosi pamėginti nustatyti, kas tautiniame kostiume yra būtina ir pastovu, o kas gali kisti ir lemti daug skirtingų sampratų bei pavidalų.

Pasirinktas lietuvių tautinio kostiumo tyrimui XX amžius natūraliai prasidėjo pirmųjų mūsų tautinių kostiumų pasirodymu. Knygoje tyrinėtas periodas užbaigiamas kiek dirbtinai – 2000-ieji metai nebuvo kuo nors ypatingi lietuvių tautinio kostiumo istorijoje. Tačiau jie buvo labai patogūs monografijos autorei, nes leido išvengti pasakojimo apie savo pačios praktinę veiklą, kurios rezultatai XXI a. pradžioje tapo pastebimi.

Monografijos planas buvo plėtojamas ir medžiaga jai renkama ilgą laiką. Sulaukiau palaikymo ir pagalbos iš daugelio žmonių, ne visiems gebėsiu sutalpinti padėkas šiuose puslapiuose.

Pirmiausiai turiu padėkoti šviesios atminties Juozui Kudirkai, mane, dar vakarykštę studentę, prikalbinusiam imtis tautinio kostiumo tyrimų. Ne mažiau dėkinga esu pirmajai Lietuvos kultūros tyrimų instituto Sakralinio meno paveldo skyriaus vadovei Gražinai Marijai Martinaitienei, skatinusiai neatsisakyti kostiumo tyrinėjimų, nors ši tema buvo menkai naudinga bendriesiems skyriaus darbams. Dėkoju mieloms bendradarbėms Skirmantei Smilingytei-Žeimienei, Daliai Vasiliūnienei, Regimantai Stankevičienei, Gabijai Surdokaitei-Vitienei, Astai Giniūnienei, kurios besidarbuodamos ekspedicijose, archyvuose, bibliotekose niekad nepamiršdavo ir mano interesų, pagelbėdavo surastomis nuorodomis, išrašais, leidiniais, nufotografuodavo aptiktus senus tautinius kostiumus ir suteikdavo daugelį kitų bičiuliškų paslaugų.

Esu ypač dėkinga Aleksandrai Aleksandravičiūtei, manosios disertacijos vadovei, patikėjusiai šiek tiek rizikingais mano užmojais ir daug pagelbėjusiai konstruktyviomis

pastabomis. Už pagalbą ir patarimus dėkoju iškilioms lietuvių tekstilės ir kostiumo tyrinėtojomis Lijanai Šatavičiūtei-Natalevičienei ir Irmai Šidiškienei.

Didelę dalį knygai reikalingos informacijos galėjau surinkti dirbdama Lietuvos nacionaliniame kultūros centre. Esu dėkinga daugeliui buvusių bendradarbių už geranorišką pasidalijimą savo srities žiniomis.

Knygos nebūčiau galėjusi parengti be daugybės apsilankymų muziejuose, archyvuose ir bibliotekose, todėl esu dėkinga daugeliui maloniai aptarnavusių jų darbuotojų. Ypatingą padėką norėčiau skirti šviesios atminties Stasei Bernotienei ir Daliai Bernotaitei-Beliauskienei, kurių didelės kantrybės ir geranoriškumo dėka galėjau susipažinti su gausiais Lietuvos nacionalinio muziejaus ir Lietuvos dailės muziejaus liaudies drabužių rinkiniais. Nemažiau dėkinga esu ir Elvydai Lazauskaitei, nuoširdžiai pasidalijusiai Nacionalinio muziejaus turimais duomenimis apie XX a. pirmosios pusės tautinius kostiumus. Iš aplankytų užsienio institucijų norėčiau ypatingai padėkoti Nacionalinio etnografijos muziejaus Varšuvoje bibliotekos ir Grazo (Austrija) universiteto bibliotekos darbuotojams, maloniai pagalbėjusiems daugiau, negu reikalavo jų pareigos.

Esu nepaprastai dėkinga Latvijos nacionalinio kultūros centro ekspertei Lindai Rubenai ir Estijos liaudies meno ir amatų sąjungos pirmininkei emeritei Liivi Soovai už ilgus bendradarbiavimo metus ir nuolatinę dalijimąsi informacija apie savo šalių tautinio kostiumo reikalus. Už vertingą informaciją apie Lenkijos tautinio kostiumo problematiką dėkoju Elžbietai Piskorz-Branekovai, o už naujausias žinias apie norvegų tautinius kostiumus – Norvegijos tautinio ir liaudies kostiumo instituto vadovei Camillai Rossing. Už islandų tautinių kostiumų nuotraukas esu dėkinga Islandijos liaudies amatų asociacijos pirmininkei Margrét Valdinarsdóttir.

Už knygoje panaudotas lietuvių tautinių kostiumų ir tradicinių liaudies drabužių iliustracijas reiškiu padėką Lietuvos nacionaliniam muziejui, A. ir A. Tamošaičių galerijai „Židinys“, Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejui, Kupiškio etnografijos muziejui, Žemaičių muziejui „Alka“, Mažeikių muziejui, Nacionalinei M. Mažvydo bibliotekai ir jos darbuotojai Dijanai Pranskūnienei. Už pasidalinimą nuotraukomis ir piešiniais iš asmeninių rinkinių dėkoju Daliai Mataitienei, Zitai Kelmickaitei, Zigmui Kalesinskui, Vidai Kulikauskienei, Irenai Juškienei, Violetai Aleknienei, Vytautui Valiušui, Laimai Proškutei, Daivai Steponavičienei, Marijai Birutei Verkelytei-Fedaravičienei, Genovaitei Juknevičienei, šviesios atminties Adolfinei Butkienei.

Ypatinga padėka – knygos recenzentėms Aleksandrai Aleksandravičiūtei, Miglei Lebednykaitei, Alei Počiulpaitei ir Tojanai Račiūnaitei. Už kantrybę ir geranoriškumą dėkoju monografijos dizaineri ir dailininkei Skaistei Ašmenavičiūtei, kalbą sutvarkiusiai redaktorei Margaritai Dautartienei, vertėjai Gabrielei Gailiūtei-Bernotienei.